

MAGYAR–AMERIKAI KULTURÁLIS ÉS TUDOMÁNYOS KAPCSOLATOK (1945–1948)

Dolgozatunk arra keres választ, hogy történelmünk sorsfordító időszakában, a II. világháborút követő években, hazánk milyen kulturális és tudományos kapcsolatokat épített ki az USA-val. Magyarország szellemi és politikai elitje a vesztes háború után is lehetőséget látott a demokrácia és a politikai pluralizmus megvalósítására és a korábban nem vagy alig létező külkapcsolatok kiépítésére, valamint a háború okán megszakadt kapcsolatok újraépítésére. Más szóval: választ keresünk arra, hogy a magyar kultúrdiplomácia milyen kapcsolatokat, milyen együttműködési formákat próbált kialakítani az USA-val, s hogy a korabeli magyar szellemi elit miként kívánt hozzákötödni az új tudományos világközponthoz, továbbá, hogy miként próbált hidat verni az amerikai emigrációban élő magyar tudósok és az óhaza között. Vizsgálat tárgya az is, hogy a világhatalommá vált USA miként reagált a felé irányuló jövő kezdeményezésekre, s hogy a korábbi elszigetelődéssel szakító szuperhatalom felkészült-e kultur- és tudománypolitikailag az új világhatalmi státus kezelésére, s hogy a Jalta utáni nagyhatalmi osztozkodás folytán közömbös volt-e az amerikaiak számára a kelet-közép-európai régió, valamint hogyan befolyásolta a hidegháború és a népi demokráciák létrejötte az amerikai–magyar kultúrkapcsolatokat.

*

Ismeretes, hogy az új magyar kultúrdiplomácia irányítói, a magyar szellemi élet meghatározó személyiségei már 1945 derekán döntően fontosnak tartották a nyugati, ezen belül az amerikai kapcsolatok kiépítését. Ez utóbbit hátráltatták a pénzügyi nehézségek, s hátráltatta a politikai feltételek hiánya, csakúgy mint a nagy földrajzi távolság. Csak egy konkrét példát hadd említsünk: 1945 szeptemberéig még távirati összeköttetés sem volt USA és Magyarország között. Ami pedig a politikai feltételek hiányát illeti, az 1944 decemberében született magyar törvényhozó és végrehajtó hatalom nem nyert elismertetést a győztes hatalmak előtt, csak az 1945. novemberi választásokon *legitimált magyar demokrácia* létrejötte után tettek diplomáciai lépéseket az új Magyarország elismerésére. Amint e lépések megtörténtek, s 1945 novemberében sor került a diplomáciai kapcsolatok felvételére Magyarország és az USA között, az utóbbi egyre jelentősebb tevékenységet fejtett ki a két ország közötti kulturális kapcsolatok ápolása terén.¹

A magyarországi kezdeményezések példamutató értékűek voltak: színházaink egymásra tűzték műsorukra azokat az amerikai műveket, amelyek a háború alatt tilalmi listára kerültek, a könyvkiadás mulasztásait próbálta bepótolni Dos Passos, Hemingway és Steinbeck regényeinek megjelentetésével, míg a kapcsolatteremtés másik területén, a zeneművészetben, Leonard Bernstein és Doráti Antal budapesti koncertjei, valamint Kodály Zoltánnak az Egyesült Államokban tett hivatalos látogatása jelezték a magyar–amerikai kapcsolatok mihamarabbi teljes kibontakozásának lehetőségeit.²

E kezdeményezések szellemében Keresztury Dezső, a Tildy-, majd az őt felváltó Nagy Ferenc-kormány kultuszminisztere, a kapcsolatok kiterjesztését abban látta, hogy mihamar létrejöjjön egy amerikai egyetemre telepített Magyar Intézet.³

Ahogy halmozódtak a megvitatásra váró kérdések, annál sürgősebbé vált a kapcsolatok törvényesítése, s így jött létre az első amerikai–magyar kulturális eszmecsere 1946. július 31-én; a megbeszéléseken részt vett Keresztury Dezső kultuszminiszter, L. Revey, az USA budapesti követsége sajtó- és kulturális osztályának vezetője és sokan mások, köztük a magyar művelődés megannyi jelentős adminisztrátora, élen Bossola Zoltán VKM államtitkárral.

Szinte lehetetlen felsorolni mindazokat a pontokat, amelyekre a tárgyalásokon részt vevők határozottan, teljes meggyőződéssel ne mondtak volna egységesen „igent”. Teljes volt az egyetértés pl. abban, hogy Magyarország örömmel fogadja a State Department kulturális osztálya által felajánlott oktatófilmeket, valamint az amerikai tárgyalópartnerek által felajánlott vetítőgépeket, annál is inkább, mert a magyarországiak majd mind elpusztultak a háború során. Teljes volt az egyetértés a tudományos információcsere, a tanszékfejlesztés, ösztöndíjazás kérdésében; mégsem mondhatjuk, hogy döntő „áttörés” történt e 1946. júliusi megbeszéléseken. Az amerikai tárgyaló delegációt óvatosságra intette az a tény, hogy a State Department frissen alapított kulturális osztálya ekkor még igen csekély költségvetési kerettel rendelkezett, a magyar delegáció pedig még csak kérésekkel hozakodhatott elő.⁴

A kérések teljesítésére, az elképzelések megvalósítására, köztük a magyar–amerikai kulturális egyezmény megkötésére a magyarországi negatív irányú belpolitikai változások és a nemzetközi politikában történt földcsuszamlások miatt nem kerülhetett sor. A világ kettészakadt; az államközi kulturális kapcsolatok szinte lehetetlenné váltak. Már 1947 nyarától előre látható volt, hogy a Magyarországon megteremtett politikai pluralizmus, demokrácia helyébe mihamar baloldali totalitárius rendszer lép. Az amerikai magyarság azonban még hitt az óhazában: az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc centenáriumának USA-beli méltó megünneplésére „nemzeti bizottságokat” hozott létre New Yorkban, Los Angelesben és Chicagóban, amelyek számos magyar származású kiválóságot delegáltak a New Yorkban székelő Magyar–amerikai 48-as Jubileumi Bizottságba, köztük Kocsis Imre neves baptista lelkészt, Fischer Gyula rabbit, Lengyel Emil egyetemi tanárt, Göndör Ferencet, a jeles újságírót, a bizottság ügyvezető testületébe pedig dr. Takaró Géza esperest, dr. Keresztury Kamillt, Forbáth Jánost, a Word Jewish Congress magyar osztályának elnökét, Rév Györgyöt, a University of Columbia tanárát és Márki Kálmán gyárigazgatót. Az óhaza iránti bizalomnak jele volt az is, hogy az 1948 márciusára tervezett ünnepekre 2–3000 „amerikás magyar” szeretett volna hazatérni.⁵

Ekkor már hidegháborús szelek fújtak: véreink nem kaptak beutazási engedélyt, s ugyancsak a hidegháborús atmoszféra felelős azért, hogy a sokak által óhajtott kulturális egyezmény megkötésére sem kerülhetett sor a negyvenes évek végén, jóllehet az Amerikában élő magyar emigráció egyre határozottabban, egyre eltökéltebben tevékenykedett a két ország közötti kulturális kapcsolatok létrehozása terén. A két világháború között az USA-ba távozott magyar „emigránsok” most egy születőben lévő demokratikus Magyarországon reménykedve tevékenykedtek az amerikai–magyar kapcsolatok helyreállításában.

A magyar kormány 1945 óta jó két éven keresztül támogatott és elismert minden ilyen kezdeményezést, köztük a hazaiakat is: még 1945. május 10-én történt, hogy a Magyarok Világszövetsége azt kérte: a magyar művészek, tudósok, írók elismerésére létrehozott alapítványi díjakat elsősorban a külföldön élő magyar szellemi kiválóságoknak ítéljék oda. Ez meg is történt: a kuratórium, amelynek elnöke maga a vallás- és közoktatásügyi

miniszter volt, Kármán Tódor fizikust, Ferenczi Imre szociológust, Pogány Nelli festőművészt, Ormándy Jenő karmestert, Vasváry Ödön történészt és Mendlik Oszkár festőművészt, Amerikában élő magyar származású alkotókat részesítette alapítványi elismerésben.⁶

Ugyanakkor a magyar kormány rendíthetetlenül fáradozott külföldre kényszerült honfitársaink repatriálása ügyében is. Már 1945 júliusában történtek kormány szintű lépések: a magyar kormány szóbeli jegyzékben kérte a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, hogy támogassák a testületnek Károlyi Mihály, Vámbéry Ruzstem és Bartók Béla hazatérésére vonatkozó kérését az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormányainál.⁷

Az amerikai magyar emigráció és az óhaza közti kapcsolat kialakításában jelentős szerep jutott a Washingtonba akkreditált magyar diplomatáknak. Szegedi-Maszák Aladár követ 1946. február 6-án írt Keresztury Dezső kultuszminiszternek az időközben elhalálozott Bartók Béla özvegyének, Pásztory Dittának hazatérése tárgyában.⁸

A kultuszminiszter szinte postafordultával válaszolt: „Bartók Béla özvegyének Magyarországon van a helye – írta levelében –, a kérdés csak az, hogy a háború után kialakult körülmények között otthonra találhat-e Magyarországon.”⁹

A magyar származású – most már amerikai – tudományos elit erkölcsi jóvátétele, és az óhazával kialakítandó kapcsolataik szempontjából ismét a washingtoni diplomáciai képviselőink éleslátását illeti dicséret: 1946. április 11-én Szegedy-Maszák Aladár követünk számos magyar kiválóság díszdoktorrá avatását javasolta a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem rektorának. A névsor elképesztő: Kármán Tódor, Szilárd Leó, Neumann János, Teller Ede, Wigner Jenő... Ennél kiválóbb kutatókat aligha produkált a tudománytörténet valaha is.¹⁰

Mégis, mi történt? Az ügyben a VKM véleményt kért a budapesti Műegyetemtől, aztán meg, hirtelen, „ad acta” tette az ügyet. Egyedül csak az 1947 nyarán Európában tartózkodó Kármán Tódor rövid látogatásra szóló meghívására került sor,¹¹ a többieket amolyan tudománypolitikai „süllyesztőbe” kényszerítette az 1947 után kialakuló kommunista diktatúra, amely már a kezdetektől kezdve a Nyugat „alásüllyedését”, s ezzel szemben a Szovjetunió „tudományos felsőbbrendűségét” hirdette¹² minden alap nélkül és rendkívül sok kárt okozva a későbbiekben a magyar tudományosságnak, tudományos életnek.

De még ilyen politikai körülmények közepette is történtek kísérletek arra, hogy valamilyen formában mégiscsak együttműködésre kerüljön sor USA-beli és magyar kutatók között. 1947. május 4-én, a Magyar Egyetemek és Tudományos Intézetek Segély-Közösségének megalapításakor, Szalai Sándor szociológus (később bebörtönözték) azt javasolta, hogy „a két világháború közötti időszakban tekintélyt veszített magyar tudományosság új elismerése érdekében minél előbb keressenek kapcsolatot azokkal a magyar származású professzorokkal, akik időközben egyetemi katedrát nyertek USA-beli egyetemeken.”¹³

Az efféle kapcsolatteremtésnek a fokozódóan totalitárius rendszer áthághatatlan gátat szabott: míg újabb kivándorlási hullám tizedelte a hazai értelmiséget, politikai bűncselekménynek számított már az is, ha egy egyetemi hallgató a magyarországi USA-misszió könyvtárában kereste a szakdolgozatához elengedhetetlenül szükséges köteteket. Az elmúltak kutatója elképedve áll az egykori események előtt: a nemzetközi szembenállás és a háború folytán megszakadt kapcsolatok helyreállítása helyett egyre mélyebb szakadék kezd elválasztani egymástól a kapcsolatot kereső partnereket. Pedig mindaz, ami a korábbi egy-két „koalíciós” évben történt példaértékű volt: a kormány 1945. december

8-án rendeletet adott ki „az amerikai–magyar könyv- és folyóirat csere” intézményes megszervezésére, s ezzel egy időben létrehozta az Országos Könyvtári Központot, amelynek elsőrendű feladata a nemzetközi kapcsolatok folyamatos ápolása volt.¹⁴

Az amerikaiak késelem nélkül nyújtottak segítő kezet: 1945 decemberében O. Riegel sajtóattasé felkereste a VKM illetékeseit s bejelentette, hogy az American Library Association elnevezésű szervezet mindenben segítségére kíván lenni a háborús károkat szenvedett magyar könyvtáraknak,¹⁵ majd, néhány héttel később már arról tájékoztatót, hogy a Smithsonian Institute ezerszámnyi kötetet készül ajándékozni hazai könyvtárainknak.¹⁶

Más USA-beli szervezetek is jelezték, hogy támogatni kívánják a magyarországi tudományosság újjászületését: a Rockefeller Alapítvány több mint 2000 szakfolyóirati példányt juttatott el Budapestre, míg USA-beli nagy egyetemek, Cleveland, California, Columbia, Yale pompás szakkönyvgyűjteményekkel segítették a magyarországi tudományos képzés megújítását.¹⁷

Mindezek egyeztetésében jelentős szerep jutott hazánk akkori washingtoni követének, Szegedi-Maszák Aladárnak, valamint az észak-amerikai körútjáról épp hazatért Kodály Zoltánnak és a magyar tudományosságot a legmagasabb szinten képviselő tudósoknak, Szentgyörgyi Albertnek; mellettük az ún. „aprómunkát” is – amíg lehetett – kitűnő diplomatagárda végezte, Sík Endre akkori washingtoni kultúrattasé vezetésével.¹⁸ Az ő érdeme volt pl. azoknak az agrártudományi programoknak bemutatása még 1947 nyarán, amelyek nagymértékben segítették a gazdakörök munkásságát és a „farmergazdálkodás” létrehozását a nagybirtokrendszerrel szabadult Magyarországon.

Mindezzel egy időben jelentős lépések történtek magyar kutatók USA-beli utaztatására vonatkozóan is: az Országos Ösztöndíjtanács által kiírt 89 nemzetközi pályázat között tíz szólt az USA-ba már 1945 augusztusában. Ugyanakkor az USA legjobb egyetemei hívtak meg magyar szakembereket vendégoktatóként, mint például, György Andrást, aki a Yale egyetemen nemzetközi politikai előadásorozatot tartott, Lányi Györgyöt, aki Harvardon tanított nemzetközi jogot és Jászi Andrást, aki ugyanott közgazdaságtani szemináriumokat tartott.¹⁹

Mindezek csak korai lépések voltak, s az új lehetőségek akkor nyíltak volna meg igazán, amikor a diplomáciai kapcsolatfelvételt követően, 1946. július 31-én megkezdődtek az amerikai–magyar kulturális tárgyalások.

A magyar tárgyalóküldöttség az ösztöndíjak kérdésének tulajdonított nagy jelentőséget, s rögtön ajánlatot tett magyar származású amerikai diákok magyarországi tanulmányútja biztosítására, az amerikaiak pedig az egyenjogúság és reciprocitás szellemében a magyar tudósok és szakemberek ösztöndíjas utaztatását vállalták.²⁰

Pontosabb lett volna azt mondanunk, hogy „vállalták volna”. Mert, amikor ezek a jövőt formáló tárgyalások elkezdődtek, a hidegháborús koncepciók első szelei már új, más égtáj felé orientált elképzeléseket kezdtek rákényszeríteni külügyminisztériumunkra és valamennyi érdekelt hazai intézményünkre: az 1946. július 31-én elkezdett tárgyalások egyre nehezkesebben haladtak előre, s kerek egy esztendőnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a magyarországi gyermekgyógyászat kiválósága, Kerpel Fronius Ödön meglátogathassa a legjelentősebb észak-amerikai intézményeket, az ottani anya- és gyermekvédelmi eljárásokkal ismerkedhessen, s részt vehessen az V. Nemzetközi Gyermekgyógyászati Kongresszuson, 1947 júliusában. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz hazatérte után benyújtott „újtjelentése” történelmi értékű: elsőrendű tudománypolitikai feladatként jelzi a vezető USA-beli és nyugat-európai klinikusokkal való személyes kap-

csolatok kialakítását, s talán elsőként figyelmeztet írásos jelentésben „a magyar részről tapasztalható ellenséges hozzáállás” veszélyeire. Kerpel Froniusz – a fentebb mondottak ezt jelentik – elsőként tette szóvá „hivatalos” formában a magyar tudományszervezési és kultúrpolitikai folyamatok beszűkülését, s ennek ellensúlyozására sürgette a már kialakult ösztöndíjas kapcsolatok továbbfejlesztését.²¹

Hasonló jelentés érkezett külügyminisztériumunkhoz 1947. november 17-én, amikor a Szegedy-Maszák Aladár helyébe lépett Vámbéry Rusztem követünk arról tájékoztatott, hogy majd minden USA-beli egyetem és kutatóintézet kész támogatni a magyarországi felsőoktatási és tudományos intézményeket, minek viszonzásaként csak egyes ösztöndíjasok magyarországi fogadását kéri.²²

Az eddig mondottakat igen egyszerűen lehet összegezni: 1946/47-ben a magyar tudománypolitika teljes mértékben elismeri az USA tudományos vezető jelentőségét, ám a belpolitikai átrendeződés és a Keletről jövő nyomás hatására országunk az „új tudományos központ”-nak hirdetett Szovjetunió felé kezd kényszerűen orientálódni; így nem volt véletlen, hogy már 1947-ben megszakadtak az amerikai–magyar kulturális–tudományos tárgyalások, s a kialakuló totalitárius rendszer elleni tiltakozás jegyében egyre több és több kiváló tudósunk hagyta el Magyarországot.²³

Számos más kezdeményezés is áldozatul esett a születőben lévő hidegháborús intézkedéseknek: például az 1946 júliusában megkezdett magyar–amerikai tárgyalások kiemelt kérdése volt egy magyar tanszék létrehozása az USA valamelyik egyetemén, továbbá az 1937 és 1940 között New Yorkban működő „magyar könyvtár” újjáélesztése, nem beszélve arról, hogy Keresztury Dezső, akkori kultuszminiszter még szorosabb javaslatokat készített elő az amerikai–magyar kulturális együttműködés véglegesítendő programja számára.²⁴

Ezek a nagyszerű elképzelések mind kútba estek, csakúgy, mint az amerikai kultúra és tudományos művelése érdekében még 1946-ban létrejött, s a budapesti egyetem keretén belül működött Amerikai Intézet. Lassovszky Károly, a Csillagászati Tanszék vezető professzora, ugyanezen időben a Magyar–Amerikai Baráti Társaság elnöke, vállalta az intézet igazgatását, de pénzügyi és tudományos támogatás híján, néki is hamarosan csődöt kellett jelentenie, annak ellenére, hogy 1947. április 1-én Frank Dielh Fackenthal, a Columbia Egyetem rektorra konkrét lépéseket tett az egyetemén felállítandó Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék ügyében, s rögtön tájékoztatta is Ortutay Gyula kultuszminisztert, hogy e tanszék élére Lotz Jánost, az akkori stockholmi Magyar Intézet vezetőjét kívánja felkérni. Ezzel a javaslattal Ortutay messzemenően egyetértett: Lotz Jánosnál kiválóbb személyt alig találhattak volna az USA-ban felállítandó tanszék élére, mert általános nyelvészeti kutatásai, magyar–angol kontrasztív nyelvi vizsgálatai, csakúgy mint a finn–ugor nyelvészet terén elért eredményei őt, és egyedül őt ajánlhatták az újonnan alakítandó tanszék vezetésére. Lotz János meg is kezdte egyetemi tevékenységét a Columbián 1947 januárjában. Csakhogy a magyar kormány nem teljesítette a tanszék fenntartásával kapcsolatos, korábban vállalt kötelezettségeit, s a Columbiában felállítandó magyar tanszék ügye egy-kettőre politikai kérdéssé vált: Sík Endre kulturális attasé, aki – korábban, ameddig pártja engedte – minden formában támogatta az amerikai–magyar kulturális- és tudományos együttműködés ügyét, most, az átrendeződött kultuszminisztérium nyomására nem tehetett mást, mint hogy egyetértsen a hazai kommunista koncepcióval, s így kijelentse, „sem célszerűnek, sem kívánatosnak nem tartja, hogy a magyar állam finanszírozzon egy olyan USA-beli tanszéket, amelynek vezetőjét olyan személyek nevezzék ki, akik az európai népidemokráciákkal szembeni felfogás talaján állanak.”²⁵

A szemléletváltozás háttérében az MKP politikáját találjuk, amely már 1946-ban is helytelenítette Magyarországnak a Nyugattal, mindenekelőtt az USA-val kialakult kapcsolatait.²⁶

Igaz, hogy a fokozódó kommunista nyomás ellenére akkori kultuskormányzatunk még ellenállt a „teljes szakítás” politikájának, legalábbis olyan formában, hogy Ortutay külön „minisztertanácsi megbeszélésre” javasolta az amerikai–magyar kulturális kapcsolatok kérdését,²⁷ de egyre nyilvánvalóbb lett, hogy ezek a kapcsolatok nem számíthatnak a „hivatalos” Magyarország támogatására.

Ezért sorvadtak el azok a kezdemények, amelyek még 1946-ra nyúlnak vissza, amikor Baranyai Lipót elnökletével létrejött a Magyar–Amerikai Társaság, s megannyi vidéki szervezete,²⁸ amelyek jelentős szerepet vállaltak a magyarországi angol-nyelvoktatásban és az ifjú mozgalmak, cserkészcsapatok létrehozásában és számos egyéb kulturális-művészi vállalkozás támogatásában. Ami a cserkészmozgalmat illeti, Washington György nevét vette fel egyik csapatunk, s ennek vezetői tisztét William Key altábornagy vállalta 1946 őszén, s az ő kezdeményezése és jelentős anyagi támogatása eredményeként jelent meg a következő év (1947) július 4-én a Függetlenségi Nyilatkozat bilingvis kiadása, a Vecseklőy István fordította magyar szöveg és az eredeti egyesített facsimile változata.²⁹

S, ha ismét az elsorvasztott kezdeményezéseket vizsgáljuk, rögtön meg kell emlékezniünk a Magyar–Amerikai Társaság előadásairól, melyekre 1947 őszén az USA nagykövetség könyvtárában került sor. Az összesereglettek az amerikai demokráciáról, a többnyelvűségről, a multikulturális problémákról hallgattak kiváló előadásokat az amerikai diplomatáktól, Arthur Shoenfeld nagykövettől, E. L. Levey sajtóattasétól és másoktól, akik közreműködtek az akkori programban.³⁰

1947 ősze még más formákban is ígérte az amerikai–magyar kapcsolatok fejlesztését: a Magyar–Amerikai Társaság rendezésében magyarországi színházi ősbemutatókra és hangversenysorozatokra került sor, amelyeken Tildy Zoltán köztársasági elnök és Kéthly Anna, a Társaság elnöke, a magyarországi szociáldemokrata mozgalom kiemelkedő alakja vett részt.³¹

Ezenközben sugározta a Magyar Rádió azokat a programokat, amelyeket a Budapesten akkreditált amerikai diplomaták szerkesztettek magyarországi hallgatók számára. Igen ám, de 1949-ben az amerikai–magyar kulturális kapcsolatokat szorgalmazó bármely civil intézményt felszámolta már az új, kommunista rezsim, amely az USA-t „fő ellenségnek” tekintette, s a magyar–amerikai kapcsolatokat a legminimálisabb szintre süllyesztette, és a „nem kívánt” kategóriában tartotta jó három évtizeden át.

Jegyzetek

- 1 Nemzetgyűlés Naplója, I. kötet. Hiteles Kiadás. Athaeneum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvkiadója. Budapest, 1946. 23.
- 2 Új Magyar Központi Levéltár (továbbiakban: UMKL). XIX-I-le 1946-64269
- 3 Szabad Nép, 1945. december 11.
- 4 Szabad Szó, 1946. június 5.
- 5 UMKL, XIX-I-le. 1948-247802. Érdemes megemlíteni, hogy Jászi Oszkár, akkor már az Oberlin College professzora, is csak úgy tudott az USA-beli emigrációból néhány hétre hazalátogatni 1947-ben, hogy kultuszminiszterünk, Rákosi Mátyás határozott ellenzése ellenére is, személyesen hívta meg egykori hazánkfiát. V. ö.: *L. Nagy Zsuzsa: Szabadkőművesség a XX. században*. Bp. 1977.
- 6 Magyar Közlöny, 1946. október 6.
- 7 UMKL, XIX-I-le. 1945-88539
- 8 UMKL, XIX-I-le. 1946-26211
- 9 UMKL, XIX-I-le. 1946-53195
- 10 UMKL, XIX-I-le. 1946-75279
- 11 UMKL, XIX-I-le. 1946-53195
- 12 PTI, Arch. 274-24/17
- 13 Népszava, 1947. május 6.
- 14 Magyar Közlöny, 1946. október 6.
- 15 UMKL, XIX-I-le. 1945-88539
- 16 UMKL, XIX-I-le. 1946-29778
- 17 Kis Újság, 1946. július 24.
- 18 UMKL, XIX-I-le. 1947-30799
- 19 Köznevelés, 1946. 20. 17.
- 20 UMKL, XIX-I-le. 1946-87523
- 21 UMKL, XIX-I-le. 1947-127861
- 22 UMKL, XIX-I-le. 1947-1509
- 23 *Palló Gábor: A magyar természettudomány a háború után. Világosság, 1990. 2. 141. old.*
- 24 UMKL, XIX-I-le. 1946-64269
- 25 UMKL, XIX-I-le. 1947-60170
- 26 PTI Arch. 274-24/17
- 27 UMKL, XIX-I-le. 1948-247802
- 28 UMKL, XIX-I-le. 1946-96901
- 29 Magyar Nemzet, 1947. július 6.
- 30 Magyar Nemzet, 1947. október 9.
- 31 Népszava, 1947. október 8.